

Rīgā, DATUMS SKATĀMS DOKUMENTA PARAKSTA LAIKA ZĪMOGĀ

Nr. 04-08.1.2/2023/14729

Uz 08.08.2023. Nr. 1-21/75

Finanšu nozares asociācijai

e-adrese

Informācijai:

Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu)

komisijai

e-adrese

Finanšu ministrijai

e-adrese

Fiskālās disciplīnas padomei

e-adrese

Par banku uzraudzības izmaksām

Cien. S. Bajāres k-dze!

Latvijas Banka ir izskatījusi Finanšu nozares asociācijas (turpmāk – FNA) 2023. gada 8. augusta vēstuli Nr. 1-21/75, kurā FNA aicina mazināt kredītiestādēm maksājamo uzraudzības (regulatīvo) izmaksu slogu, t.sk. to daļēji pārnesot uz valsts budžetu, un sniedz šādu viedokli.

Kredītiestāžu (un pārējā finanšu sektora) uzraudzības ietvars izveidots darbībai ilgtermiņā, un tam nepieciešamie resursi nevar būt strauji mainīgi atkarībā no FNA vēstulē minētajiem faktoriem – procentu likmju pārmaiņām, vispārējo risku mazināšanās un finanšu stabilitātes pieauguma kādā periodā. Jāatzīmē, ka risku mazināšanos finanšu sektorā iepriekšējos gados sekmējusi tieši efektīva finanšu sektora uzraudzība. Nenoliedzami, Latvijas Banka pastāvīgi izvērtē uzraudzībai nepieciešamos resursus un tos efektīvi izmanto, pielāgojot pārmaiņām finanšu sektorā un ārējā vidē. Jau 2020. gadā, izvērtējot Finanšu un kapitāla tirgus komisijas integrācijas Latvijas Bankā finansiālo ietekmi, tika **secināts, ka integrācija sniegs iespēju ierobežot uzraudzības izmaksu pieaugumu** ilgstoša darbaspēka un citu ar finanšu sektora darbību saistītu izmaksu pieauguma apstākļos, **ko Latvijas Banka arī īsteno, nevis nodrošinās uzraudzības izmaksu samazinājumu.**

FNA vēstulē ir pareizi norādīts, ka citās valstīs pastāv dažādi finanšu sektora uzraudzības finansēšanas modeļi, t.sk. daļēji vai pilnībā šos izdevumus finansējot no valsts budžeta vai citiem avotiem. Latvijā īstenotais modelis tika atkārtoti izvērtēts salīdzinoši nesen – izstrādājot jauno Latvijas Bankas likumu, kas tika pieņemts 2021. gada 23. septembrī un stājās spēkā 2023. gada 1. janvārī. Tā 24. pantā ir noteikts, ka Latvijas Bankas uzraudzītais finanšu tirgus dalībnieks atbilstoši attiecīgā finanšu tirgus dalībnieka darbību regulējošajam likumam veic maksājumus Latvijas Bankai, lai segtu Latvijas Bankas

izdevumus, kas tieši vai netieši saistīti ar finanšu tirgus un tā dalībnieku darbības regulēšanu un uzraudzību, noregulējuma piemērošanu un kompensāciju izmaksas sistēmu nodrošināšanu, tādējādi saglabājot arī starptautiskajā praksē atzītu pilno izmaksu segšanas (*full cost recovery*) principu, kuru ievēro arī Eiropas Centrālā banka (ECB).

Finanšu pakalpojumu joma, kaut arī sabiedrībai un tautsaimniecības attīstībai ļoti nozīmīga, Latvijas Bankas ieskatā nav pielīdzināma tādām sabiedrības vispārējām vajadzībām kā aizsardzība, izglītība vai veselības aprūpe, lai būtu finansējama no valsts budžeta vispārējiem izdevumiem. Turklāt, ievērojot finanšu sektora pašfinansēšanās spēju, tā uzraudzības izdevumi ir jāsedz finanšu sektoram, kuru savukārt finansē finanšu pakalpojumu lietotāji.

Savstarpējās subsīdijas finanšu sektorā

Finanšu pakalpojumu tirgus ir dziļi integrēts, tā dažādiem dalībniekiem nodrošinot līdzīgus finanšu produktus, sniedzot pakalpojumus viens otram, kā arī gūstot labumu no finanšu sektora attīstības un stabilitātes kopumā.

Arī uzraudzības izmaksu segšanas jautājums nozaru dalījumā ticis vērtēts Latvijas Bankas likuma izstrādes gaitā. Latvijas Bankas likuma anotācijā skaidrots, ka starp finanšu tirgus dalībniekiem darbojas solidaritātes princips, proti, no vienas puses Latvijas Bankas uzraugāmo finanšu tirgus dalībnieku maksājumi nodrošina Latvijas Bankai spēju pildīt attiecīgos pienākumus, savukārt, no otras puses, Latvijas Banka drīkst izmantot šos finanšu resursus tikai attiecīgo uzdevumu īstenošanai attiecībā uz katru finanšu tirgus dalībnieku un to nozarēm atsevišķi, kā arī uz visiem finanšu tirgus dalībniekiem kopumā, lai tādējādi sasniegtu visai sabiedrībai nozīmīgo mērķi – veicināt finanšu stabilitāti, tai skaitā noguldītāju, ieguldītāju un apdrošināto personu interešu aizsardzību, finanšu tirgus ilgtspējīgu attīstību, kā arī finanšu sistēmas izmantošanas noziedzīgos nolūkos novēršanu un sankciju piemērošanu. Jāņem vērā arī tas, ka finanšu tirgus dalībnieka maksājuma apjoms nav tiešā veidā saistīts ar Latvijas Bankas izdevumiem, kas radušies konkrētā maksātāja vai to grupas (nozares) dalījumā, bet gan piesaistīts attiecīgā dalībnieka darbības rādītājiem vai noteikts kā fiksēts lielums. Pēc būtības šie finanšu tirgus dalībnieku maksājumi ir solidāri maksājumi, kas veido finanšu resursus, no kuriem tiek finansēti attiecīgie uzraudzības pasākumi kopumā. Ievērojot minēto, finanšu tirgus un tā dalībnieku uzraudzības, kā arī noregulējuma īstenošanas un kompensāciju izmaksas sistēmu administrēšanas finansēšanā pieļaujama arī t.s. šķērssubsidēšana, jo praksē nav iespējama tāda situācija, ka katrs no finanšu tirgus dalībniekiem finansē tikai savas konkrētās uzraudzības izmaksas, ņemot vērā to savstarpējo mijiedarbību un pārmaiņu dinamiku. Solidaritātes princips jebkurā gadījumā darbojas arī katras finanšu tirgus dalībnieku subjektu grupas ietvaros. Piemēram, ja Latvijas Bankai rastos nepieciešamība pastiprināti uzraudzīt kādu problemātisku finanšu tirgus dalībnieku, pārējiem attiecīgās uzraugāmo finanšu tirgus dalībnieku grupas locekļiem jebkurā gadījumā nāktos līdzfinansēt šī problemātiskā finanšu tirgus dalībnieka uzraudzību, jo pirms fakta iestāšanās nav iespējams paredzēt kāda finanšu tirgus dalībnieka nokļūšanu pastiprinātā uzraudzībā un attiecīgi tam iekļānot papildu līdzekļus.

Finanšu sektora nozares spēja finansēt tās uzraudzības izdevumus arī atkarīga no šīs nozares un tās dalībnieku attīstības pakāpes. Vienlaikus, sagatavojot nākamā gada Latvijas Bankas uzraudzības ienākumu un izdevumu projektu un plānojot finanšu tirgus dalībnieku maksājumu apmēru, attiecīgo finanšu tirgus dalībnieku darbību regulējošo likumu ietvaros Latvijas Banka turpinās līdzsvarot gan kopējo uzraudzības ienākumu un

izdevumu apmēru, gan konkrētās nozares veikto maksājumu apmēru ar tās uzraudzībai nepieciešamajiem resursiem.

Maksājumi starptautiskajām organizācijām

Attiecībā uz maksājumiem starptautiskajām organizācijām jānorāda, ka 95% no šiem maksājumiem ir maksājumi trim Eiropas Uzraudzības iestādēm – Eiropas Banku iestādei (EBI), Eiropas Apdrošināšanas un aroda pensiju iestādei (EAAPI) un Eiropas Vērtspārīru un tirgu iestādei (EVTI), kas papildus Eiropas Sistēmisko risku kolēģijai un valstu uzraudzības iestādēm veido Eiropas Finanšu uzraudzības sistēmas kodolu. Eiropas Uzraudzības iestāžu uzdevums ir uzraudzības noteikumu harmonizēšana, to konsekventas piemērošanas veicināšana, kā arī risku un ievainojamību novērtēšana, kas ir neatņemami finanšu sektora uzraudzības elementi. Tādēļ Latvijas Banka nesaskata pamatu šādu izdevumus finansēt no valsts budžeta. Tā kā Eiropas Banku iestādes uzdevumi daļēji saistīti ar finanšu stabilitātes un makrolīmeņa uzraudzības jautājumiem, Latvijas Banka jau šobrīd uzraudzības izmaksas iekļauj tikai 75% no dalības maksas Eiropas Banku iestādē.

Līdzdalība tiesību aktu izstrādē

Latvijas Banka apstiprina FNA vēstulē minēto, ka iegulda darbu politikas plānošanas dokumentu, likumu un citu tiesību aktu izstrādē, cieši sadarbojoties ar Finanšu ministriju kā vadošo valsts pārvaldes iestādi finanšu nozarē. Šāds sadarbības modelis no resursu viedokļa kopumā ir efektīvs un virzīts uz mērķi nodrošināt augstas kvalitātes tiesību aktu izstrādi gan nacionālā, gan Eiropas Savienības līmenī. Tiesību aktu izstrādē ir iesaistīti darbinieki ar padziļinātām zināšanām attiecīgā tirgus segmenta aktualitātēs un uzraudzībā, kuri vienlaikus nodrošina arī tiešos uzraudzības uzdevumus. Savukārt, ja Finanšu ministrija pastiprinātu tās resursus, Latvijas Bankai jebkurā gadījumā būtu jā saglabā nepieciešamā kompetence kā uzraudzības iestādei un jāiesaistās gan finanšu tirgus politikas plānošanas, gan likumdošanas procesā. Tādējādi tā vietā, lai izmantotu abu institūciju kompetences sinerģiju, notiktu minētās kompetences dublēšana, kas kopumā būtu resursu ietilpīgāka, salīdzinot ar esošo sadarbības modeli.

Vienlaikus, sagatavojot nākamā gada Latvijas Bankas uzraudzības ienākumu un izdevumu projektu un plānojot finanšu tirgus dalībnieku maksājumu apmēru, Latvijas Banka to neietvers izdevumos, kas attiecināmi uz finanšu tirgus un tā dalībnieku darbības regulēšanas un uzraudzības, noregulējuma piemērošanas un kompensāciju izmaksas sistēmu nodrošināšanas jomu.

Finanšu stabilitātes nodeva

Finanšu stabilitātes nodevas likums tika pieņemts 2010. gada 20. decembrī, neilgi pēc 2008. gada finanšu krīzes, un minētās nodevas mērķis bija stiprināt finanšu sistēmu, lai nepieciešamības gadījumā finansētu pasākumus, kas mazinās finansiālās grūtībās nonākušo kredītiestāžu negatīvo ietekmi uz citiem finanšu tirgus dalībniekiem, kā arī lai daļēji kompensētu valsts budžeta līdzekļus, kas tika novirzīti situācijas stabilizēšanas pasākumiem finanšu sektorā, no kuriem tiešu vai netiešu labumu guva banku sektors kopumā.

Jāatzīmē, ka kopš 2008. gada finanšu krīzes ir ieviesti būtiski uzlabojumi finanšu sektora noturības nodrošināšanai, t.sk. attīstot kredītiestāžu noregulējuma mehānismu. Līdz ar to Latvijas Bankas ieskatā finanšu stabilitātes nodeva tikai daļēji pilda tās sākotnējo mērķi.

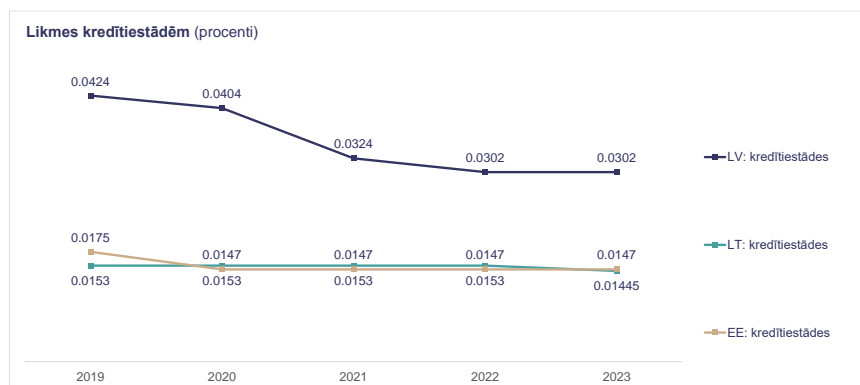
Tādēļ Latvijas Banka atbalsta jautājuma par finanšu stabilitātes nodevu pārskatīšanu, ņemot vērā Finanšu ministrijas kā kompetentās iestādes viedokli.

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas riski

Attiecībā uz FNA vēstulē norādīto, ka ir būtiski mazināti noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas riski, bet izmaksas nav mazinājušās, vēršam uzmanību, ka vēsturiski noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un sankciju risku pārvaldībai veltītie resursi bija nepietiekami. Resursu palielinājums bija nepieciešams ne tikai, lai mazinātu nesamērīgos riskus, bet arī lai ieviestu un uzturētu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas uzraudzības mehānismu atbilstoši starptautisko standartu prasībām. Vienlaikus, kopš 2022. gada ir būtiski palielinājies sankciju risks saistībā ar Krievijas uzsākto karadarbību Ukrainā, kura pārvaldībai arī nepieciešami papildu resursi. Šo risku pārvaldībai Latvijas Banka ir veikusi ne tikai nepieciešamos uzraudzības pasākumus, bet arī sniegusi skaidrojumus un vadlīnijas, lai nodrošinātu vienotu sankciju piemērošanu. Tāpat Latvijas Banka sniedz banku sektoram nepieciešamo atbalstu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas risku pārvaldības jomā gan izdodot un pilnveidojot vadlīnijas, gan veicot individuālu dialogu ar tirgus dalībniekiem. Saskaņā ar Latvijas Bankas rīcībā esošo informāciju arī citu Baltijas valstu uzraudzības iestādes nākamajos gados varētu palielināt resursus noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas jomā pretstatā Latvijas Bankai, kur tālāks resursu palielinājums netiek plānots.

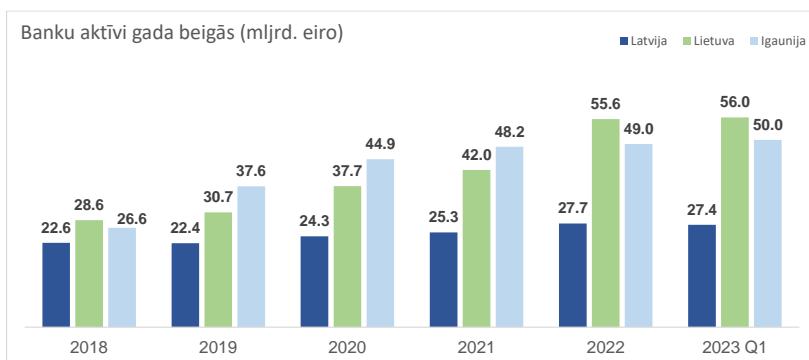
Uzraudzības izdevumi Baltijas valstīs

Latvijas Bankas ieskatā esošais uzraudzības maksas apmērs neierobežo Latvijas kredītiestāžu konkurētspēju un ir salīdzināms Baltijas valstu ietvaros. Uzraudzības maksu apmērs ir atkarīgs ne tikai no maksājuma likmes, bet arī no aprēķina bāzes – banku gadījumā – to aktīvu apjoma. Pēdējo piecu gadu laikā maksājuma likme Latvijas kredītiestādēm ir samazināta par aptuveni trešdaļu, pretstatā pārējām Baltijas valstīm, kur maksājuma likme saglabāta praktiski nemainīga (sk. 1. attēlu).

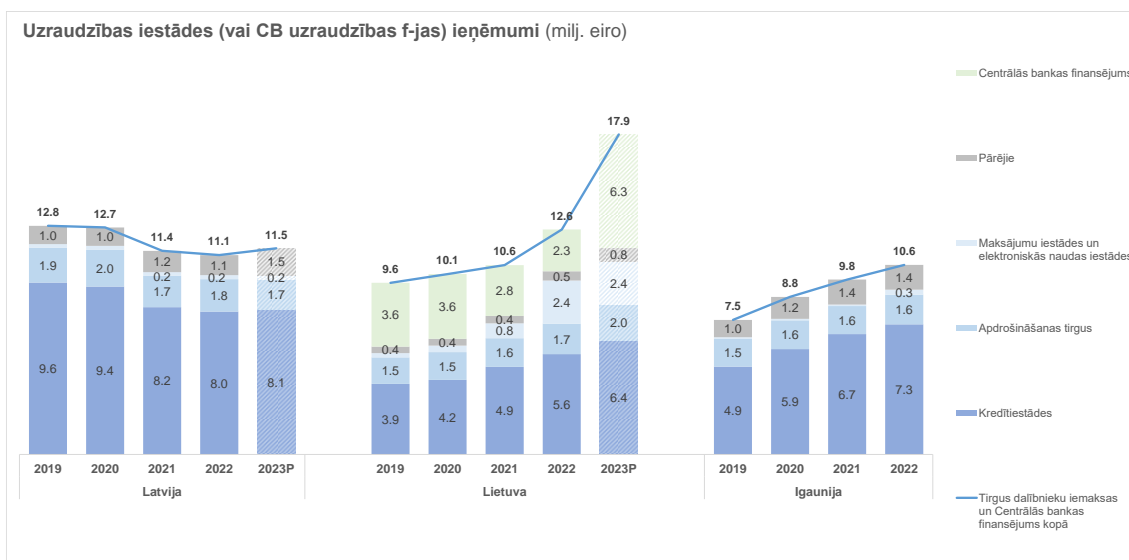
1. attēls. Kredītiestādēm noteiktais uzraudzības maksājumu apmērs no kredītiestādes aktīviem

Kaut arī minētā likme ir augstāka nekā Lietuvā un Igaunijā, ir jāņem vērā banku sektora aktīvu apjoma dinamika (sk. 2. attēlu). Pēdējo piecu gadu laikā banku aktīvu apjoms Lietuvā un Igaunijā ir gandrīz dubultojies, pretstatā Latvijai, kur banku sektora aktīvu apjoms pieaudzis nedaudz.

2. attēls. Banku sektora aktīvu apjoms

Maksājumu likmes un banku sektora aktīvu dinamikas rezultātā Latvijas Bankas ienākumi no kredītiestāžu uzraudzības 2023. gadā plānoti 8.1 milj. eiro apjomā (par 16% mazāk nekā 2019. gadā; sk. 3. attēlu), savukārt Lietuvā un Igaunijā tie pieauguši attiecīgi par 64% un 49% (Igaunijai – 2022. gada dati). Kopējie finanšu sektora uzraudzības izdevumi Lietuvā ir augstāki nekā Latvijā ar īpaši strauju pieauguma tendenci 2023. gadā, ko gan plānots finansēt no centrālās bankas līdzekļiem. Uzraugāmo banku skaits Baltijas valstīs ir līdzīgs – Latvijā 9 bankas, 4 ārvalstu banku filiāles un 5 likvidējamās bankas, Lietuvā – 13 bankas un 6 ārvalstu banku filiāles, Igaunijā – 9 bankas un 4 ārvalstu banku filiāles.

3. attēls. Uzraudzības iestādes vai centrālās bankas uzraudzības funkcijas ienākumi

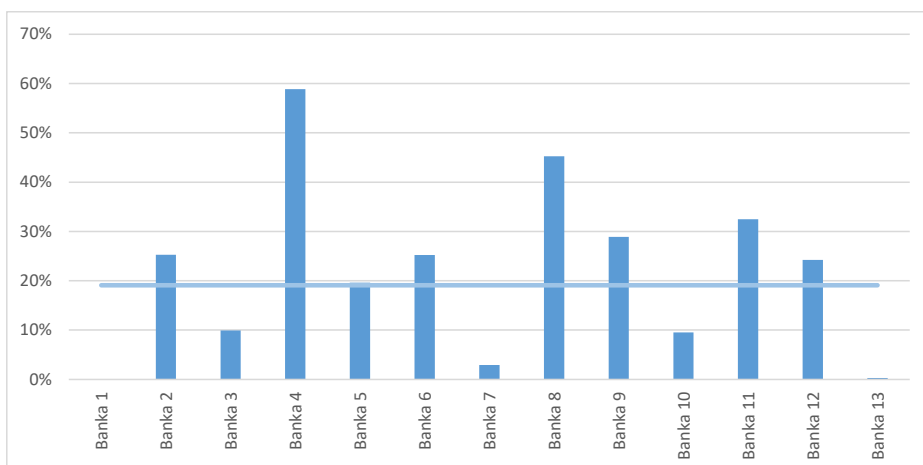
Pieaugot Latvijas kredītiestāžu aktīviem, tostarp, kredītiestādēm palielinot kreditēšanas apjomu un veicinot citu finanšu pakalpojumu pieejamību fiziskām un juridiskām personām, Latvijas Bankai būs iespēja samazināt uzraudzības maksājumiem piemērojamo likmi.

Analizējot finanšu sektora uzraudzības izdevumu finansēšanu no sabiedrības (valsts budžeta vai netieši – centrālās bankas) līdzekļiem, jāņem vērā arī straujās banku pelnītspējas izmaiņas.

Iepriekšējos gados īstenotās monetārās politikas rezultātā, kuras mērķis bija mazināt negatīvās Covid-19 pandēmijas sekas, Eurosistēmai veicot aktīvu iegādes, kredītiestādēm izveidojās ievērojams likviditātes pārpalikums, t.i. kredītiestādes Eurosistēmas centrālajās bankās glabā ievērojamu apjomu brīvo līdzekļu. 2023. gada 31. augustā Latvijas kredītiestādes Latvijā Bankā bija noguldījušas brīvos līdzekļus 5.34 mljrd. eiro apmērā.

Eiropas Centrālajai bankai (ECB), inflācijas ierobežošanas nolūkā uzsākot procentu likmju paaugstināšanu, attiecīgi pieauga Latvijas Bankas maksātā atlīdzība par minētajiem līdzekļiem (šobrīd noguldījumu iespējas likme ir 4.0%).

Līdz ar to saskaņā ar Eirosistēmas noteikumiem Latvijas Bankas maksātie procenti par kredītiestāžu noguldījumiem automātiski sniedz būtisku bezrisku piensumu to peļņas rādītājiem, pašām kredītiestādēm neveicot aktīvas ieguldījumu darbības un pārmaiņas aktīvu izvietojumā. 2023. gada pirmajā pusgadā Latvijas kredītiestādes guva peļņu 335.9 milj. eiro apmērā, kas ietver arī Latvijas Bankas samaksātos procentus par kredītiestāžu noguldījumiem 66 milj. eiro apjomā. Atsevišķām kredītiestādēm procenti par Latvijas Bankā noguldītajiem līdzekļiem sasniedza pat 59%, 45% un 32% no 2023. gada pirmā pusgada peļņas (vidēji sektorā – 19%).

4. attēls. Latvijas Bankas samaksāto procentu daļa kredītiestādes peļņā 2023. gada 1. pusgadā

Prognozēts, ka Latvijas Banka līdz 2023. gada beigām vienotās eirozonas monetārās politikas ietvaros ar mērķi ierobežot apritē esošos naudas līdzekļus, lai mazinātu inflāciju, Latvijas kredītiestādēm procentu maksājumos samaksās aptuveni 170 milj. eiro. Inflācijas ierobežošanai nepieciešamā procentu likmju straujā kāpuma rezultātā Latvijas Banka, līdzīgi kā citas Eirosistēmas centrālās bankas, vairāku gadu garumā prognozē negatīvu finanšu rezultātu, kas, cita starpā, liegs veikt maksājumus no peļņas valsts budžetā.

Ņemot vērā iepriekš minēto, Latvijas Banka neuzskata par pamatotu un lietderīgu apspriest iespēju finanšu sektora uzraudzības izdevumus finansēt no valsts līdzekļiem.

Ar cieņu

**ŠIS DOKUMENTS IR ELEKTRONISKI PARAKSTĪTS AR DROŠU
ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU**

Latvijas Bankas prezidents

M. Kazāks